

Райымбаев Ч.К.

**МАМЛЕКЕТТИК МИГРАЦИЯЛЫК САЯСАТТЫ ЖӨНГӨ
САЛУУНУН БАГЫТТАРЫ**

Райымбаев Ч.К.

**НАПРАВЛЕНИЯ РЕГУЛИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ
МИГРАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ**

Ch.K. Raiymbaev

CONTROL THE DIRECTION OF PUBLIC POLICY

УДК:338-785/56(575/2)

Бул макалада Кыргыз Республикасындагы ички жана сырткы миграция процесстерин мамлекеттик деңгээлде жөнгө салуунун негизги багыттары каралды.

This article describes basic direction of migration politics at the state level of the Kyrgyz Republic.

Кыргыз Республикасындагы акыркы жыйырма жылда түзүлгөн социалдык-экономикалык абал, мамлекеттик миграциялык саясаттын иштелип чыгуусу үчүн жаңы жолдорду издөөнү талап кылууда. Дүйнөлүк коомчулуктун миграциялык процесстерди жөнгө салуудагы тажрыйбасына карабастан Кыргыз Республикасы үчүн бул көйгөй дагы деле негизги маселелерден болуп калууда. Бул кыргыз өкмөтүн түйшөлткөн негизги маселе. Ар бир адамдын өз өлкөсүндө калуу же башка жакка кетүү укугун эске алуу менен, калктын миграциялык жүрүм-турумуна кантип таасир берүү керек деген суроого жооп табуу негизги маселе болуп калууда.

Мамлекет, жарандардын миграциялык жүрүм-турумуна көзөмөл жүргүзүү жана таасир берүү чараларын өзүнүн миграциялык саясаты аркылуу ишке ашырат. Мамлекеттин миграция саясаты 3 этаптан туруш керек. Биринчи этап узак убакыттан бери өлкөдө болуп жаткан миграциялык процесстердин жана коомдун социалдык-экономикалык абалын анализдөө. Бул үчүн негизги миграциялык көйгөйлөрдү аныктап, миграциянын объективдүү жана субъективдүү факторлорун эсепке алыш керек. Экинчи этабы миграциялык саясаттын маселелерин, принциптерин негизги багыттарын түзүп чыгуу жана бул саясатты ишке ашыруунун негизги механизмдерин аныктоо болуп саналат. Бул учурда башка өлкөлөрдүн тажрыйбасын автоматтык түрдө колдонуу туура эмес. Мамлекеттик миграциялык саясаттын үчүн этабы коюлган максаттарга жетүү үчүн миграциялык саясатты ишке ашыруу механизмдерин колдонуу. Үчүнчү этаптын негизги элементи - кырдаалдардын мониторинг. Мониторинг биринчиден көрүлгөн чаралардын натыйжалуулугун, аларды оперативдүү түрдө оңдоп түздөө максатын көзөмөлдөйт.

Кыргыз Республикасынын миграциялык саясаты, жарандарынын конституция тарабынан кепилдик кылынган орун которуу эркиндигин жана чет өлкөдө иш издөө укугун эске алып, жумушчу күчүнүн агымдарын жвнгө салууга басым жасайт. Бирок азыркы учурда кыргыз мамлекети илимий жактан негизделип эсептелген экономикалык, демографиялык миграциялык саясатка ээ эмес. Миграциялык процесстерди жөнгө салып турган азыркы нормативдик базанын эң чон кемчилдиги, анын баш аламандыгында. Миграциялык анализ, мамлекеттик башкаруу орган-

дары тарабынан калктын каттоосуна жана учурдагы расмий статистиканын маалыматтарына таянып жүргүзүлөт. Бирок бул булактар калктын миграциясы жөнүндө так, анык маалыматты бере алышпайт. Алар калктын миграциясынын социалдык-психологиялык өзгөчөлүктөрүн аларга таасир берүүчү факторлорду эсепке алышпайт.

Миграциялык процесстерди жөнгө салуунун чаралары ар бир адамдын этникалык, социалдык, кызыкчылыктарын эске алуу менен кошо жакшы жашоо шарттарын түзүүгө негизделиши керек. Бул шарттарды түзүүдөгү эн башкы багыт болуп, иш орундарын түзүү, өнөр жайдын белгилүү тармактарынын өнүгүүсүнө материалдык жактан көмөк көрсөтүү, турак-жай алуу сыяктуу моралдык жана административдик иш-чараларды иштеп чыгуу саналат.

Кыргыз Республикасы эмгек күчүнүн экспортунан баш тарта албагандыгына, эмгек миграциясынын мааниси жана ролу барган сайын жогорулагандыгына байланыштуу, нормативдик укуктук базаны өркүндөтүү жана мамлекеттик миграциялык саясатты өнүктүрүү зарылчылыгы келип чыгууда. Бул маселени чечүү эмгек миграциясы жаатында нормативдик-укуктук актылардын мындан ары иштелип чыгышын жана бул багыттагы мыйзамдарды колдонуу тажрыйбасын жогорулатуу зарыл. Мамлекет өзүнүн өнүгүүсүнө жана жарандарына пайдалуу болгон, мамлекеттин бардык аймактарында калктын рационалдуу жайгашуусун, экономикалык өнүгүүсүн, улуттук коопсуздугун, өлкөнүн аймактык биримдигин камсыз кыла алган жана эн негизгиси, чет өлкөдөгү эмгек мигранттарынын кызыкчылыктарын коргой ала турган миграциялык саясатты жүргүзүшү керек. Мамлекет экономиканын өнүгүүсүн, социалдык чөйрөнү жана адамдардын талаптарын эске алып, миграциялык процесстерди мүмкүн болушунча өлкөнүн өнүгүшүн шарттаган багыттарда колдонушу зарыл. Кыргызстандын миграциялык саясаты, өлкөнүн социалдык-экономикалык өнүгүүсүндөгү, тышкы жана ички стратегиясынын айрылгыс бөлүгү болушу керек. Мамлекет миграциялык процесстерге байланыштуу көйгөйлөрдү чечүү менен гана жөн калбастан, мигранттарга, мыйзамдын негизинде терең урмат сый көрсөтүү аркылуу иш алып баруусу зарыл.

Республиканын эмгек рыногундагы абал эмгектин "артыкчылыгы" менен мунезделет, тактап айтканда эмгек күчүнүн сунушу ага болгон талаптан кеп эсе жогору. Учурда миграциялык процесстерди жөнгө салуу чоң мааниге ээ болууда. Көптөгөн адистер мамлекеттен чыгып жатышат. Керектүү деңгээлдеги кесиптик даярдыгы бар адистер жетишпесе социал-

дык экономикалык өзгөрүүлөрдү жүргүзүү кыйын. Кыргыз Республикасынын демографиялык жана миграциялык саясатынын негизги максаты-табигый жана миграциялык кыймылдарды жөнгө салууга багытталган. Бул максат ишке ашыш үчүн айыл калкынын миграциондук кыймылын (өзгөчө республиканын тоолуу райондорунда) төмөндөтүү керек. Ошондой эле Кыргызстан эмгек ресурстарынын донор өлкөсү болгондуктан Кыргызстандын саясаты төмөнкүлөрдү камтыш керек:

> мамлекет жумушсуздукту, социалдык чыгашаларды азайтуу жана өлкөдө чет өлкөдөн келген акча которууларын кебейтүү максатында жарандардын - чет өлкөгө чыгышын белгилүү ченде колдоп туруу;

> улуттук интелегенцияны татыктуу жана жогорку маяналуу жумуш менен камсыз кылуу;

> чет өлкөдөн окуп же стажировка өтүп келген жаш адистерге жумушка орношууда жардам берүү;

> калк миграциясынын, өзгөчө тышкы миграцияны, нормативдуу укуктук базасын өнүктүрүү.

Ошондой эле тышкы миграцияны жөнгө салуу саясатынын негизги максаттары төмөнкүлөр болушу мүмкүн:

> эмгек жаатында башка өлкөлөр менен өз ара аракеттешуу жана кызматташуу;

> улуттук эмгек рыногуна болгон басымды азайтуу максатында эмгек мигранттардын чет өлкөгө чыгышына шарт түзүп берүү;

> эмгекке жөндөмдүү адамдардын жаңы эмгектик жана кесиптик тажрыйба алуусуна шарт түзүү;

> өлкөнүн эмгек күчүн алдынкы технология менен иштөөгө тартуу жана анын квалификациясын жана атаандаштык жөндөмдүүлүгүн жогорулатуу;

> чет өлкөдө жумушка орношууга көмөктөшкөн фирмалардын ишмердүүлүгүнүн мамлекет тарабынан катуу көзөмөлгө алуу;

> эмгек мигранттардын өлкөдөн чыгышын, өлкөгө кайтып келишин каттап турган эффективдуу маалымат системасын түзүү;

> тил үйрөтүүчү борборлорду түзүү;

> жумуш берүүчүлөрдү издөөдө, эмгек мигранттарын жумушка тартууда жана алардын укуктарын коргоодо Кыргызстандын чет өлкөдөгү дипломатиялык өкүлчүлүктөрүн тартуу;

Ал эми өлкөдөгү ички миграцияны башкаруу үчүн төмөнкү иш чаралар сунушталат:

> айыл калкынын демилгеси боюнча, чакан бизнестин айыл жергесинде өнүгүүсүн камсыздаган иш чараларды көрүү;

> айыл жергесинде жашоо шартын жакшыртуу максатында социалдык, маданияттык, транспорттук, коммуникациялык инфраструктуларды өнүктүрүү;

> адамдардын үй-жайга ээ болуу мүмкүнчүлүгүн жогорулатуу жана айылдан шаарларга кечүүнү токтотуу максатында медициналык тейлөө жана билим берүү денгээлин жогорулатуу;

> айыл экономикасынын социалдык инфраструктурасын өнүгүшүнө инвестицияларды тартуу, ошондой эле донордук колдоо көрсөтүү, техникалык жана гуманитардык жардам көрсөтүү;

> мыйзамдын чегинде чоң шаарларда жана өлкөнүн жагымдуу, өзүнө тарткан жерлеринде салык-

тык жана административдик чектеелерди жогорулатуу;

> өлкө ичиндеги миграциялык процесстерди стабилдештируусунде жана ички мигранттардын кызыкчылыгын укуктарын коргоодо жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарынын, бөй өкмөттүк уюмдардын ролун жогорулатуу, потенциалын өнүктүрүү, ишмердуулугун активдештирүү;

> кедейчиликтен чыгуунун узак мөөнөттүк программаларын иштеп чыгуу (мисалы коомдук иштерди уюштуруу аркылуу айылдарда жаңы жумуш орундарын түзүү).

Мамлекет өз учурунда туура миграциялык саясат жүргүзүү аркылуу калктын миграциялык мүнөзүн жөнгө салышы абзел. Өлкө ичиндеги миграциялык процесстерди стабилдүү түрдө кармоо үчүн социалдык-экономикалык саясат ишмердүүлүгүн колдоо, калктын бош калган бөлүгүн жумуш менен камсыздоо, жумушсуз адамдарга кесиптик билим берүү жана кайра окутуу, айлык акы берилген коомдук жумуштардын түзүлүшүнүн өнүктүрүү жана өз ишин ачуу учун баштапкы капитал менен камсыздоо иштерин жүргүзүш керек.

Бул маселелерди чечүү үчүн Кыргыз Республикасынын Окмету Россиянин Билим берүү министрлиги менен кооперациялашып, Россия Федерациясынын бирдиктүү квалификациялык стандарттары жана талаптары боюнча кадрларды максаттуу даярдоого жумшалган иш алып барыш керек.

Тышкы миграциянын терс салыосу өтө чоң экономикалык чыгымдарга алып келет. Кыргыз мамлекети бул зыяндуу процесстердин бардыгын токтотуу үчүн калктын мындан аркы миграциялык кетүүсүнүн азайтууга багытталган чаралардын комплексин кабыл алышы керек.

Бир жактан мигранттардын жашоо жана жумуш шарттарынын темен даражасы, алардын укуктарынын бузулушу, экинчи жактан трансферттердин экономикалык маанилүү даражадагы көлөмү кыргыз өкмөтүнүн миграцияны колдоо же чектөө саясатын туура багытта алып баруу маселесин жандандырат. Кыргыз Республикасы үчүн ички жана сырткы миграцияны баланста кармап, жоготууларды минималдаштыруу негизги маселелердин бири болуп саналат.

Заманбап миграциялык процесстер барган сайын динамикалуу жана татаал болуп бара жатат. Бул өз иретинде ар кайсы өлкөлөрдүн жана эл аралык уюмдардын өз ара тыгыз кызматташуусун талап кылган жаңы саясий көз караштардын жана новатордук чечимдердин иштелип чыгышын талап кылат.

Адабияттар:

1. Зайончиковская Ж.А., Г. С. Витковская, А. Элебаева, «Современные миграционные процессы в Кыргызстане», китептин электрондук версиясы, (<http://migrocenter.ru/pubi/palf/tiansform.pdt>)
2. Мусабаева А., Куклин С. «Трудовая миграция и продуктивное использование человеческих ресурсов Кыргызской Республике», Бишкек: «Булак», 2009г.
3. Сарыгулов Б. "Последствия и регулирование международной миграции", 303-315б.
4. Юрин А.В. (2010) Миграционные процессы в странах ЕС и пути их регулирования, Москва ш., китептин электрондук версиясы.

Рецензент: д.э.н., профессор Балбаков М.Б.